

Over dysfunctionele arbeidsomstandigheden aan universiteiten en het belang van positionality, belonging en context sensitivity

Karen Mogendorff*

T. May & B. Perry, *Social research & reflexivity: content, consequence and context*. London: Sage, 2011, 248 pp., ISBN 978-0-76-196284-7, 34 (pbk).

De Britse onderzoekers Tim May en Beth Perry beogen met hun boek *Social research & reflexivity* inzicht te geven in reflexieve praktijken in de sociale wetenschappen. Ze schetsen hoe ontwikkelingen in het denken over reflexiviteit de praktijk van sociaalwetenschappelijk onderzoek hebben beïnvloed en hoe universiteiten als instituties ingebed in de samenleving de mogelijkheden tot reflectie op sociaalwetenschappelijk onderzoek bevorderen, maar vooral ook beperken. Het laatste deels omdat er conflicterende verwachtingspatronen bestaan met betrekking tot de rol en functie van universiteiten. Als May en Perry spreken over universiteiten hebben ze het vooral over de situatie in Groot-Brittannië, waar het neoliberale gedachtegoed dominant is. *Socialresearch & reflexivity* geeft vooral inzicht in hoe reflectie in de sociale wetenschappen, in het bijzonder in Groot-Brittannië, bemoeilijkt wordt. De auteurs spreken zich ook beperkt uit over de weg die ingeslagen zou kunnen worden om tot betere randvoorwaarden voor reflectie op wetenschappelijke praktijken te komen.

Het boek is opgedeeld in drie delen. Elk deel bestaat uit twee of drie hoofdstukken, die elk een aspect van het deelthema belichten.

In deel I *Content* (pp. 1-80) schetst May relevante ontwikkelingen in het denken over wat reflexiviteit inhoudt in de sociale wetenschappen. Hij richt zich daarbij vooral op hoe de sociale realiteit zich verhoudt tot sociaalwetenschappelijk onderzoek en de rol van reflectie daarin. Het werk van onder anderen Bourdieu en Giddens wordt uitgebreid behandeld. Reflectie in en op praktijken wordt volgens May doorgaans vooral belangrijk gevonden om ervoor te zorgen dat sociaalwetenschappelijk onderzoek van goede kwaliteit is en matcht met de sociale werkelijkheid die het representeert. Veel aandacht gaat uit naar de vraag van representativiteit; in hoeverre stemt sociaalwetenschappelijk onderzoek overeen met de sociale werkelijkheid? De genoemde aspecten vinden de auteurs belangrijk, maar ze pleiten er, net zoals Irwin en Michael (2003), tevens voor om meer stil te staan bij de vraag naar *engagement* het betrekken van informant(en) of respondent(en) bij reflectie op onderzoek. Daarnaast vinden zij het belangrijk om meer te reflecteren

* Drs. Karen Mogendorff is antropoloog en communicatiewetenschapper. Ze is bezig met de afronding van haar proefschrift aan de Wageningen Universiteit, Sociale Wetenschappen, sectie Communicatie, Filosofie en Technologie. E-mail: kmogendorff@hotmail.com.

Karen Mogendorff

op de inhoudelijke bevindingen van onderzoek. May en Perry stellen namelijk dat reflexieve praktijken in de sociale wetenschappen onvoldoende gericht zijn op de inhoud, het proces staat vaak centraal.

Het overzicht van de ontwikkeling in het denken over reflexiviteit vind ik nuttig, alleen hoeft men daarvoor niet per se het boek te lezen. May heeft deze ontwikkelingen namelijk al in grote lijnen in een eerder artikel aangekaart (May, 1999). In het eerste deel van het boek wordt deels voortgebouwd op dit artikel, overigens zonder naar het betreffende artikel te verwijzen. Het laatste komt slordig over. De suggesties die de auteurs doen, vind ik zinvol informant en meer betrekken bij reflectie op onderzoek zou de kwaliteit van het reflectieproces en van sociaalwetenschappelijk onderzoek kunnen vergroten. De roep om informant en meer te betrekken bij onderzoek is niet nieuw. Vanuit actieonderzoek wordt bijvoorbeeld vaak ook een grotere betrokkenheid van informant en in onderzoek bepleit. Bij May en Perry is de onderliggende argumentatie wel enigszins anders. Zij menen dat het betrekken van informant en bij onderzoek niet alleen de kwaliteit van het onderzoek, maar ook de kwaliteit van het reflectieproces ten goede komt. De auteurs hebben daarin vermoedelijk gelijk.

Op basis van de bespreking in deel I introduceert May in deel II *Consequences* (pp. 83-122). Er wordt hierbij ingegaan op endogene en referentiële reflexiviteit. *Endogenous reflexive practice* refereert naar 'how we think and act in our social and cultural milieu' (p. 85). *Referential reflexivity* verwijst naar 'the consequences that arise from a meeting between the reflexivity exhibited by actors within the social world and that exhibited by a researcher as part of a social scientific community' (p. 85). Deze dimensies van reflexiviteit gebruiken de auteurs in latere hoofdstukken om hun betoog te structureren.

Het gebruik van dimensies als zodanig verrijkt de discussie over reflexiviteit en schept de mogelijkheid om het vertoog over reflexiviteit op een hoger plan te tillen. Persoonlijk vind ik het wel een gemis dat de auteurs niet of nauwelijks voorbeelden geven. Ik vond het daardoor moeilijk om me een concreet beeld te vormen van hoe het gebruik van deze dimensies van nut zou kunnen zijn op eigen onderzoek en de reflectie daarop. May onderstreept verder het belang bij reflectie van het meer kijken naar de ervaren betrokkenheid van onderzoekers bij en in de wetenschappelijke gemeenschap, de maatschappij en het universitaire systeem. Ik ben het met de auteurs eens dat er vaak te weinig aandacht is voor de *ervaren* inbedding in tegenstelling tot de feitelijke positie van de onderzoeker in het universitaire systeem en de maatschappij.

In deel III *Context* (pp. 125-207), dat May samen met Perry heeft geschreven, wordt er uitgebreid en kritisch stilgestaan bij de institutionele context die de reflexieve praktijken en handelingsruimte van individuele universitaire onderzoekers beïnvloedt. Ze beschrijven hoe er verschillende maatschappelijke verwachtingspatronen naast elkaar bestaan die de context van onderzoek en de aansturing van onderzoekers in sterke mate beïnvloeden.

Ten eerste is er het vertoog dat universiteiten *relevance* of een bijdrage aan de maatschappij moeten leveren. Ten tweede worden universiteiten geacht *excellence* te bieden: hoogwaardig onderzoek volgens wetenschappelijke criteria. Volgens May en Perry staan deze twee verwachtingspatronen in de praktijk vaak haaks op elkaar; onderzoek dat nuttig is voor maatschappelijke actoren is vaak niet excellent en andersom. Wetenschappers wordt gevraagd excellent en relevant onderzoek te doen, maar worden vooralsnog vooral afgerekend op *excellence*. Deze twee verwachtingspatronen zijn genoegzaam bekend; May en Perry zijn wel een van de weinigen die de implicaties van deze verwachtingspatronen systematisch bespreken voor reflexieve praktijken.

De auteurs stellen dat *excellence* zoals die doorgaans wordt ingevuld, reflexieve praktijken *niet* stimuleert. *Excellence* impliceert nu vaak decontextualisatie; er is een hoge waardering voor zogenoemde universele kennis. Deze focus gaat gepaard met weinig aandacht voor hoe resultaten en prestaties ingebed in gemeenschappen en systemen tot stand komen. De auteurs pleiten daarom voor een grotere contextgevoeligheid (*context sensitivity*) bij reflectie en beoordeling van praktijken: praktijken worden door de context beïnvloed, maar er bestaat niet per se een unieke relatie tussen praktijken en context. Om te verkennen waar kansen liggen op het *excellence-relevance*-continuum onderscheiden de auteurs vijf dimensies of vertogen die inzicht geven in hoe investeringen in wetenschap worden onderbouwd en beoordeeld.

May en Perry stellen een aantal relevante zaken aan de orde. Daarbij valt op dat ze zich tamelijk negatief en kritisch uitlaten over universiteiten als werkplek een plek waar zij ook werken. Dat getuigt van lef. Opmerkelijker is wellicht dat May en Perry uitspraken doen over reflexieve praktijken in de sociale wetenschappen in algemene zin. Los van wat aanwijzingen in het voorwoord geven de auteurs niet aan hoe inhoud, consequenties en context in hun eigen onderzoeken een rol hebben gespeeld. Ze geven sowieso weinig voorbeelden om hun betoog te illustreren of te verduidelijken. Op zich is dat jammer, omdat zogenoemde micro-, meso- en macroaspecten van invloed kunnen zijn op de mogelijkheden tot reflectie die bijdragen aan onderzoek. Met voorbeelden uit eigen ervaringen met reflectie of die van andere collega's hadden ze goed kunnen laten zien hoe inhoud, consequenties en context op verschillende niveaus van invloed zijn en elkaar beïnvloeden.

Een ander punt is dat de auteurs geen onderscheid maken tussen sociaalwetenschappelijke onderzoeksbenaderingen als het gaat om verschillen in het denken over reflecteren op onderzoek en verschillen in reflexieve praktijken. Het laatste vind ik een gemiste kans. Reflexieve praktijken worden immers niet alleen beïnvloed door inhoud, consequenties en context, maar ook door onderliggende wetenschapsparadigma's. Nu maken de auteurs wel duidelijk dat context belangrijk is en van invloed is op (de ruimte voor) reflectie, maar niet hoe die invloed precies beslag krijgt in verschillende onderzoekstradities en doorsijpelt naar concrete handelingspraktijken. De bruikbaarheid van de onderscheiden vormen refle-

Karen Mogendorff

xiviteit zou door het gebruik van praktijkvoorbeelden ook beter tot haar recht kunnen komen.

Kortom, dit boek vraagt om een vervolg van de auteurs of van anderen waarin getoond wordt met voorbeelden wat de meerwaarde is van reflectie op praktijken in uiteenlopende sociaalwetenschappelijke benaderingen. Het boek is minder geschikt voor onderzoekers die in hun eigen onderzoek direct aan de slag willen met wat May en Perry naar voren brengen. Daarvoor is het te algemeen en te weinig concreet van aard. De gehanteerde dimensies of concepten in het boek zouden wel een handig hulpmiddel kunnen vormen bij het reflecteren op reflexieve praktijken in meer algemene zin, zeker als je de randvoorwaarden of ruimte voor reflectie in specifieke wetenschappelijke gemeenschappen wilt verbeteren.

Literatuur

- Irwin, A. & Michael, M. (2003). *Science, social theory and public knowledge*. Maidenhead, UK: Open University Press.
- May, T. (1999). Reflexivity and sociological practice. *Sociological Research Online*, 4(3), www.socresonline.org.uk/4/3/may.html.